

nega duhovnega pastirja in znanega slovenskega pisatelja. Prvega sem želel pozdraviti, drugega pa bolje spoznati. Tudi Košano samo sem si želel ogledati in tako spoznati del Krasa, ki mi je bil doslej manj znan. Pot se je vila navzgor, srečali smo posamezne hiše, močno zidane iz kamenja, lepo ograjene, ter naposled dospeli — v Košano. — Lična vas, rekel sem si, ko smo drčali na vse zgodaj po veliki košanski „ulici“, in se celó nisem dal motiti, ko smo prišli do velike vaške luže — saj poznam lužo in vem, da je Kraševcu potrebna, kakor Gorenjcu studenec, četudi ni lepa. Pridemo mimo cerkve, in naposled obstoji voz pred starodavnim župniščem. Tu smo torej!

A kje so ljudje? Na posteljah. Ej, četudi imam rad Notranjce in Vipavce in Kraševce brez razločka, a jedne stvari ne ljubim: poznega poležavanja. Pridi na Kras ali na Pivko zjutraj zgodaj, vse tiho in mirno, kakor o polnoči; le psi te obljajajo od vseh strani. Seveda ni tako v vsakem kraju ali v vsaki hiši. To ljubeznivo navado so povzeli Notranjci od Lahov, pa bi jim jo lahko vrnili brez škode. Komur čast, čast: kar se ranega vstajanja tiče, je Gorenjec drugačen mož. Morda se premeni polagoma ta navada tudi po onih notranjskih krajih, kjer se še ni. Naši Rovtarji namreč in drugi gorjani ménim, da nikakor ne zaostajajo v pridnosti za drugimi Kranjci. (Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Monsignore Fran Kosar, hišni prelat svetega Očeta, knež.-škof. konz. svetovalec, infulirani stolni dekan Lavantinski. Opisal prof. dr. Ivan Križanič, kanonik senior Lavantinski. V Mariboru 1894. Tiskala tiskarna sv. Cirila. — Založil pisatelj. 8°. Str. 120. Cena 50 kr. — To je prelepa knjižica, ki bo oveselila ne samo mnogoštevilne znance in častilce Kosarjeve, ampak tudi Slovence sploh. Kakor je nekdanj rajni Kosar mično in vspodbudno opisal Slomška, tako sedaj čislani naš pisatelj Kosarja. Ob kratkem rečemo lahko: Lep je ta spomenik, a Kosar ga je tudi vreden. V desetih poglavjih nam opisuje knjiga pokojnikovo življenje in delovanje, opisuje ga kot vzornega mašnika in čistega narodnjaka. — Opis je sicer mnogim že znan iz „Slov. Gospodarja“, kjer je polagoma izhajal, toda še ljubši jim bo sedaj v celotni knjižici z dobro Kosarjevo sliko. Delu želimo prav mnogo bralcev in lepim vzgledom mnogo posnemalcev.

Polidor pl. Montagnana. Življenjepisna črtica. Spisal Matej Slekovec, župnik pri sv. Marku nižje Ptuja. Ponatis iz „Zgodovinskega Zbornika“. V Ljubljani. Založil pisatelj. — Tisek Katoliške Tiskarne. 1895. 8°. Str. 18. — Tu imamo spomina vredno sliko iz 16. stoletja naše domače zgodovine. Zaslužni gospod pisatelj je sestavil skrbno, na podlagi natančnih preiskav, življenjepis Polidorjev. Opozarjamo na knjižico prijatelje domače zgodovine.

Vurberg. Krajepisno zgodovinska črtica. Spisal Matej Slekovec, župnik sv. Marka nižje Ptuja. (Ponatis iz „Slov. Gospodarja“. S podobo Vurberga. V Mariboru 1895. V zalogi pisatelja. Tisk Tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 8°. Str. 40. Cena (?) kr. — Zopet prelepo delce o domači naši zgodovini!

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“.

(Piše F.)

Poviest srednjega veka. Po najboljšim piscima izradio Franjo Valla. Treći dio. Od druge poslovine jedanaestoga veka do god. 1453. Prvi svezak. Sa kartom toga razdoblja. Zagreb. Naklada Matice Hrvatske 1894. Knjižarska cena glđ. 2.50.

V tem zvezku se začne tretji in zadnji del srednjega veka, od l. 1059.—1453., ki je pa v tej knjigi obdelan šele deloma. Obsega ta zvezek dvanajst poglavij in sicer je v prvih dveh zgodovina nemško-rimskega cesarstva od Henrika III. (1031—1056) do propada hohenstaufovske vladarske rodovine, 1250. Jako važna je ta doba in polna krvavih bojov. Najznamenitejša in najusodnejša je borba med cerkvijo in državo, v kateri se po pisatelju dadó razločevati trije čini. Prvi čin te velike drame je boj za investituro, ki se končuje z wormske koncordatom l. 1122. Ko sta se oba nasprotnika nekoliko oddahnila, vname se nov boj, kjer je šlo za slobodo Italije (Friderik Barbarossa). V tretjem delu sta se naposled upehala oba nasprotnika, dokler niso Hohenstaufovci popolnoma iznemogli in izginili z obzorja evropske zgodovine.

Tako pisatelj sam deli to borbo; vendar takoj v začetku, ko je šlo le za investituro, tako govori o Gregoriju VII., kakor da bi papežem bilo le do posvetnega gospostva nad vladarji. — Že lani, ko smo poročali o drugem zvezku tega dela, omenili smo v št. 10. „Dom in Svet“-a str. 319., da je pisatelj nekako označil svoje stališče, s katerega misli presojsati srednjeveške dogodke, s tem, da krivdo zvrča na papeže, češ, oni so krivi teh

bojev, ker so cesarje smatrali za svoje slugе. Zdi se, da se je ta slutnja izpolnila. Gospod pisatelj je svojo zgodovino pisal po ‚raznih virih‘, toda kakor vse kaže, v bojih med cerkvijo in državo se je držal bolj tistih zgodovinarjev, ki iz strankarskih ozirov očitajo cerkvi, da je sovražna državi in slobodi. Kdor ne pozna resnice, a pazno bere v tej knjigi o boju med Gregorijem VII. in Henrikom IV., pride napósled do sklepa: papež je bil tiran, cesar pa se je moral braniti, in kdo mu bo zameril, če je včasih ségnil malo dalje? Tudi veliki papež Inocencij III. ni našel posebne milosti pri pisatelju. Pravi sicer, da je bil velik in čednosten človek, a slika nam ga kot brezozirnega, vladovželnega despota, ki je svojevóljno razmetaval kraljevske krone in hotel vse kralje storiti za svoje podložnike. — Tudi v angleški cerkveno-državni borbi stoji na strani kraljev, ne pové pa, da so hoteli cerkev imeti za politično orodje.

Najbolj se pisatelj izpodtika nad tem, da so si papeži prisvajali pravice potrjevati kralje in odvezovati podložnike od prisege zvestobe do vladarjev. Toda, ko bi se bil postavil na stališče srednjega veka, moral bi priznati, da je bilo to potrebno v tistih časih, ko je veljala samo surova sila. Prava sreča je za slobodo in oliko Evrope, da je v tistih surovih časih bila npravna moč, ki je jedina mogla izdreti razjarjenim mogotcem krvave meče iz rok in Evropo obvarovati azijskega despotizma. — Ravno Inocencija III. in Bonifacija VIII. so vladarji s svojimi neprestanimi boji prisilili, da sta se začela vtikati v njih notranje posle, ni pa res, da bi „duhu papinskemu“ bil jedini namen: gospostvo nad svetom.

Da bi Karol VII. (1422—1461), francoski kralj, s svojo pragmatično sankcijo (leta 1438. v Bourges) napravil red v cerkvi, ne moremo verjeti, ker je nasprotno resnica, da se je ravno iz tega izcimilo veliko homatij, prepиров in neredov, t. zv. galikanizem. — Jude pisatelj prav toplo zagovarja večkrat, zlasti na str. 244., kjer jih imenuje ‚delaven narod‘ (v katerem oziru so Judje delaven narod, prepriča se pisatelj lahko najbolj na svoje oči doma na Hrvaškem). Gotovo je, da noben pameten človek ne zagovarja dandanes krvavega preganjanja Judov v srednjemveku, a pisatelj kot zgodovinar bi bil moral povedati tudi to, da so Judje bili večkrat sami krivi preganjanja, ker so ljudstvo gulili in izsesavali, kakor dandanašnji.

Razdelitev pisateljeva nam tudi povsem ne ugaja. V silno velikem 26. poglavju govori o križarskih vojnah na zahodu. Najprej se opisujejo neštevilni boji med Nemci in polabskimi Slovani. Dvomimo, da bi to vse šlo pod naslov: „Križarske vojne.“ Povod in namen teh bojev je bil čisto drug, kakor v pravih križarskih vojnah. — Nemeec se je hotel razširiti na izhod, Slovan pa se je branil; yčasih so slovanske čete napadle in vznemirjale

nemške pokrajine in so jih vladarji morali s silo odbijati, včasih so zopet Slovani izkušali izgnati neljubega gosta iz svoje hiše. Le nekaterokrat so šli Nemci v boj proti Slovanom prav s tem namenom, da bi razširjali krščansko vero. — V ravno to poglavje je vpletel pisatelj vojne proti Albižanom na južnem Francoskem. Boljše bi bilo, ko bi bil to opisal pri francoski državi, ali pa v posebnem poglavju, potem bi bil tudi lože razložil natančneje ves sestav te krive vere. — Tudi tu udriha po papežu in sploh nasprotnikih Albižanov. Z nekako jezo pripoveduje krutosti, ki so jih morali pretrpeti Albižani, kar se je žal res zgodilo, toda pri tem je zopet modro zamolčal in prikričal, da so Albižani še mnogo huje ravnali z nasprotniki. Tu je pisatelj pozabil povedati, kako nevarna je bila ta sekta za cerkev, za državo in sploh za družabni red. — Za tem še v istem poglavju pripoveduje krščansko-arabske boje na pirenjskem polotoku. Vsi ti prerazlični boji ne spadajo nikakor v jedno poglavje. V 29. poglavju se vse ob enem pripoveduje zgodovina angleška in francoska (od leta 1066.—1217.); v resnici pa Francija in Anglija nista tedaj prišli tako tesno in pogostoma v dotiko, kakor pozneje, na primer ob času stoletne vojne. Bolje bi torej bilo, francoske dogodbe tega časa zvezati s 30. poglavjem, kjer se nadaljujejo francoske zgodbe do l. 1328.; angleške dogodbe pa z 31. poglavjem, ki obsega angleško zgodovino do začetka stoletne vojne. — V 32. poglavju opisuje pisatelj stoletni boj med Francijo in Anglijo, na str. 339. ga nakrat pretrga in začne pripovedovati o Wiklifu, ki vendar nima nikakšne zveze s stoletnim bojem. Preglednejše bi bilo, ko bi pripovedoval stoletni boj v nepretrgani zvezi, a notranje razmere in dogodbe obeh držav, ki niso v zvezi z bojem, posebej.

Izmed manjših nedostatkov omenjamo le nekatere. Str. 6.: Gregoriju VII. ni bil naslednik Nikolaj III., ampak II. (1058—1061), kar je menda tiskarska pomota. Str. 4.: Krivo je misliti, da se je papeževa moč razvila pod uplivom psevdoidorskih dekretal. Ta zbirka je prišla v rabo v frankovski državi v 9. veku, ne v 7. — Str. 13.: Pripoved je, ne zgodovinska resnica, da je Gregorij VII. pri sv. maši razlomil posvečeno hostijo in polovico sam zaužil, kličoč božjo kazen na sebe, ako je kriv tega, česar ga dolžé, drugo polovico pa je dal Henrik, naj tudi on tako stori, če je nedolžen. Pisatelj ni do kraja povedal pripovedi, ki pravi dalje, da se je Henrik prestrašil in si ni upal zaužiti presvetega Rešnjega Telesa. Stran 34.: Arnolda iz Brescije ni papež ujel in izročil mestnemu sodniku, ampak cesar Friderik Barbarossa; papež se je zanj potegoval, da bi ga milo sodili. Na str. 185. pravi, da je rimsko pravo poživilo slobodo v Evropi, a resnica je nasprotno, da se je ravno iz rimskega prava izcimil nauk o vla-

darskem absolutizmu in državni vsemogočnosti. Dovolj je spomniti se, kako so na ronkaljskem zboru pravniki določevali na podlagi rimskega prava cesarjeve pravice in slobodo meščanov, ali kakšne nasvete so dajali n. pr. dvorni pravniki kralju Filipu IV. Lepemu. Ravno lani je v ogerskem državnem zboru neki znamenit govornik poudarjal, kako je rimsko pravo v Evropi ustvarilo cesarski absolutizem in državno vsemogočnost. Kajpada tajiti se ne dá, da je rimsko pravo s svojimi jasnimi in logičnimi določbami v marsičem blagodejno vplivalo na zakonodajstvo v srednjem veku. — Str. 246.: Boj med angleškim kraljem Rihardom levjega srca in Filipom II. Avgustom se je dovršil (1199) na posredovanje papeža Inocencija III. ne II. Znano frazo „mrtva roka“ rabi pisatelj (str. 276.) v starokopitnem, jožefinskem zmislu.

Besedo „apanaža“ rabi že na str. 245., a razlaga jo šele na str. 381. Podobne, navadnim čitateljem manj znane besede se večkrat ponavljajo (še bolj v prejšnjih zvezkih), zatorej bi bilo jako dobro, ko bi knjiga imela stvarno kazalo z razlago manj znanih besed. — Pisatelj naj bi se še bolj oziral na kulturno zgodovino, ne samo na krvave boje. — Govoreč o skolastiki, navaja sodbo njenih nasprotnikov; zdi se sicer, da pisatelj ni njihovega mnenja, vendar se ni potrudil, da bi navédel tudi sodbo njenih braniteljev, da bi se slišala oba zvona.

Na strani 199. pravi, da se je v 12. veku vse „orilo“ od pravde med nominalisti in realisti. Če je tako, trebalo bi pač to nekoliko pojasniti, sicer kaj si bo navaden čitatelj mislil, kdo so to: nominalisti in realisti?

Str. 221. Znane so nam pesmi 160 nemških „Minnesängerjev“, ne samo 130.

Ne vemo, kaj je pisatelja zmotilo, da na strani 203. govori o Duns Scotu prej kakor o Tomažu Akvinskem, ko je vendar poslednji starejši. Duns Scot se je rodil med letom 1245.—1266. (ne pa l. 1274.), Tomaž pa je umrl že l. 1274.; sedaj pa pravi pisatelj, da je preumni nasprotnik Duns Skotov bil Tomaž Akvinski. Bolj logično bi bilo govoriti najprej o Tomažu Akvinskem in reči, da je Tomažev „preumni“ nasprotnik bil Duns Scotus. — Sličnih nedostatkov je več, a prostor nam ne dopušča, da še dalje pretresamo to knjigo. — Pridejani zemljevid nam predstavlja Evropo okoli polovice 14. veka, pa nikakor ne zadošča za to dōbo.

Život i djela dra Franje Račkoga. Napisao Tade Smičiklas. Izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 8°. Str. 219. Cena 1. gl. — Kakor sem že jedenkrat omenil, napisal je znani pisatelj in zgodovinar hrvaški T. Smičiklas lep življenjepis pokojnega Račkoga; sedaj ga je izdala jugoslovanska akademija v 4000 iztiskih; čisti dohodek

knjige je namenila za Račkoga grobnico in spomenik. Pred vsem je pa želela akademija, naj bi celi hrvaški narod dobil v roke knjigo, v kateri bi bilo podrobno in poljudno načrtano življenje njenega glavnega stebra in večletnega zaslužnega predsednika. V naši knjigi spremljamo Račkoga od zibelke do groba. Pred nami raste njegov veliki um, ogreva nas njegova moška in vstrajna ljubezen do domovine, vspodbuja nas njegovo nesebično delovanje, tolaži nas njegova potrpežljivost v nadlogah in zaničevanju, in ko položimo knjigo iz rok, nam je bolj ko prej jasno, kaj so v njem izgubili Hrvati in v obče vsi Slovani. V knjigi se navajajo mnoga mesta iz njegovih pisem in del, in zdi se nam, da čujemo njega samega, kratko, brez nakita, vendar odločno, vselej kot prijatelja resnice in pravice. Kje je bil učenjak med Slovani, kateri ni bil ž njim v zvezi, kateri ni po delih poznal pokojnika? Knjigi so pridejana (od str. 158.—219.) tudi pisma Račkoga Ivanu Kukuljeviću iz Rima, katera nas poučujejo o marsičem. Knjiga naj bi romala od hiše do hiše in naj bi se hrvaški narod iz nje učil; a ravno tako jo priporočam tudi Slovencem. Janko Barle.

Razne stvari. „Prosvjeta“, hrvaški ilustrirani list za leposlovje, objavila je v šesti letošnji številki sliki in pa kratka življenjepisa Sofije in pa Ignacija Borštnika, katera sedaj prav vrlo delujeta v zagrebškem gledališču, kjer sta si pridobila obilo prijateljev. Ravno ta list je prinesel v deseti številki najst slik po potresu poškodovane Ljubljane, s kratkim opisom. Znani hrvaški glasbenik in glasbeni kritik Fr. Š. Kuhač je opozoril Hrvate v isti številki na Ipavčevo slovensko opero: „Teharski plemiči“. Hvali v njej posebno narodni slovenski duh, pripoveduje, kako so to opero prijazno sprejeli Čehi v Brnu, in izraža željo, da bi se ta skoro popevala tudi v Zagrebu, v novem gledališču, katero je tudi že precēj dogotovljeno, a odprlo se bo prve dneve meseca vinotoka.

Knjige za leto 1895. društva sv. Jeronima se ravnokar dotiskavajo. Členi dobé te-le knjige: 1. *Danica za god. 1896.* 2. *Život Gospodina našega Isusa Krista*, katerega je priredil po latinski knjigi Jezuita Hesera nadškof dr. Jožef Stadler. 3. *Ptice.* Četrty del, katere je opisal Davorin Trstenjak. 4. *Majstor Adam*, povest od Vj. Novaka, in 5. *Čovjek od ženidbe do smrti*, katero je priredil po Al. Stolzu St. Korenić. Te lepe knjige se dobé za 50 novč., a o njih bo „D. in Sv.“ še izpregovoril o priliki.

Janko Barle.

Ruska književnost.

(Poroča V. Bučar.)

Ruska književnost je zopet izgubila marnega delavca, pisatelja šestdesetih let. V noči od 4. do 5. sušca je umrl Nikolaj Semenovič Lěskov.